

info@joutsansalmi.com

Joutsansalmi-yhdistys toiminut 10 vuotta

Meidän kaikkien veden äärellä asuvien vastuulle on annettu merkittävä rooli yhteisten vesialueiden käytössä, hoidossa ja suojelussa. Tästä seuraavat myös velvollisuudet ja oikeudet, joista jokamiehen oikeus on tuttu kaikille kalamiehille. Yhteisiä vesialueita ei siis omista kukaan, vaan niiden käyttäjä – luvalla tai ilman – on periaatteessa aina vastuussa toimistaan.

Näin mainitaan laissa yhteisistä alueista. Laki antaa kaikille yhteisten vesialueiden rantojen haltijoille kollektiivisen velvollisuuden huolehtia yhteisistä vesistä. Ja tätä velvollisuutta Joutsassa osakaskunnat ja niiden muodostama kalastusalue on osaltaan vuosikausia kantanutkin. Lisäksi veden ja vesistöjen käyttöä ja sen käyttäjien oikeuksia ja velvollisuuksia määritellään monissa säädöksissä ja normeissa. Niistä tärkeimpinä vesilaki, ympäristönsuojelulaki, maa- ja metsätalouden lainsäädäntö sekä valvontaa ja lupamenettelyä koskevat normit. Lait antavat puitteet, mutta kaikkein tärkeintä on kunkin yksilön ja toimijan vastuu vedestä. Vedestä, mikä on haavoittuva, rajallinen luonnonvara ja ekosysteemi. Tästä on kysymys, kun olemme valmiita juhlistamaan yhdistyksemme taivalta, joista viimeiset 10 vuotta rekisteröityneenä yhdistyksenä. Meillä kaikilla aito ja positiivinen tunneside veteen ja vesistöömme. Haluamme huolehtia siitä, että Joutsan seutukunnalla ja koko vesistöemme vaikutusalueella vesiasiat ovat hyvällä tolalla.

Vesien tilasta huolehtiminen ei ole uusi asia myöskään Euroopan tasolla. Vuonna 2004 Euroopan Unioni antoi vesipolitiikan puitteiden direktiivin minkä pohjalta Eduskunta vahvisti lain koskien vesienhoidon järjestämistä Suomessa. Laki sisältää yleiset tavoitteet koskien vesien tilaa. Näiden pohjalta Valtioneuvosto taas teki vesien suojelua koskevan periaatepäätöksen vuonna 2006, minkä päätöksen mukaan pinta- ja pohjavesiä suojellaan, parannetaan ja ennallistetaan siten, että vesien tilan tavoitteet voidaan saavuttaa viimeistään vuonna 2015. Eli kolme tai neljä vuotta sitten, laskutavasta riippuen. Nämä tavoitteet ovat olleet pohjana myös sittemmin laadituille ja valtioneuvoston hyväksymille vesiensuojelun suuntaviivoille ja seitsemän vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmalle. ELY-keskus vastaa suunnitelmien laadinnasta ja seurannasta omalla toiminta-alueellaan. Valmistelua varten on perustettu yhteistyöryhmiä kansalaisten poikkeuksellisen laajan ja perusteellisen kuulemisen tarvetta varten.

Kullakin seitsemällä vesienhoitoalueella on siis vesienhoitosuunnitelma ja toimenpideohjelma. Yleisenä tavoitteena on ollut, että pinta- ja pohjavesien tila ei heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä vuoteen 2015 mennessä. Ja koska tarkoitus on tarkistaa vesienhoitosuunnitelmat määräajoin, koko Suomen kattavat

vesienhoitosuunnitelmat vuoteen 2021 hyväksyttiin valtioneuvostossa jo vuoden 2015 lopussa.

Keski-Suomen vesienhoidon toimenpideohjelmassa vuosille 1916-2021 korostetaan yleisenä tavoitteena saada pinta- ja pohjavedet vähintään hyvään tilaan ja estää hyvälaatuisten vesien tilan heikkeneminen. Ohjelmassa keskitytään yleisellä tasolla vesistön tilan ja muutosten kuvaamiseen, sekä erityisesti jätevesipuhdistamojen perusparannuksiin ja turvetuotannon vesiensuojeluun. Nyt vesienhoitosuunnitelmia päivitetään jo vuosia 2022–2027 varten.

Yhdistyksemme viime vuosien toiminnan näkökulmasta on hyvä huomata, että vesiensuojelun suuntaviivoissa korostetaan tarvetta tehostaa kalankasvatuksen vesiensuojelua erityisesti silloin, kun kuormitus kohdistuu pintavesiin, jotka ovat alle hyvän tilan tai tila uhkaa heiketä kalankasvatuksen ravinnekuormituksen johdosta ja joissa vesistön tilaa voidaan parantaa kalankasvatuksen kuormituksen alentamisella. Ylipäänsä kalankasvatusta pyritään ohjaamaan kasvatukseen parhaiten soveltuville sekä muille vesien käyttäjille ja vesiluonnon suojeluarvoille mahdollisimman vähän haittaa aiheuttaville alueille.

Suuntaviivojen mukaan kalankasvatuksen haittoja torjutaan myös kehittämällä ja ottamalla käyttöön parasta käyttökelpoista tekniikkaa sekä rehuja ja ruokintamenetelmiä edelleen kehittämällä.

Kansalaistoiminnan viriäminen

Yhdistyksen historia kiertyy pakostakin tämän yksittäisen ympäristöhaitan tuottajan toimintaan ja kansalaisten toimiin ympäristöhaittojen välttämiseksi. Kuntalaiset ovat toistuvasti ilmaisseet huolensa veden laadusta ja puolustaneet yhteisen luonnonvaran esteetöntä käyttöä, vedenpuhtautta ja haittojen poiston tarpeellisuutta. Monien joutsalaisten mielestä muutos on kuitenkin ollut hidas, vaikka virallinen kanta onkin, että ympäristöluvan ehtoja on noudatettu, muutoinhan laitoksella ei olisi lupaa toimia.

Yksityisen yrittäjän oikeus jätevesien laskemiseen puhdistamattomina periytyy jo ensimmäisestä toimintaluvasta vuodelta 1971. Vesilain nojalla yritykselle oli annettu oikeus ottaa vettä Myllykoskesta ja johtaa käytetty vesi Myllylahteen. Vesioikeuden päätöksellä vuonna 1977 laitokselle sallittiin vedenottomääräksi 0,75 m³/s vuosikeskiarvona ilman rajoitusta tuotetun jäteveden pitoisuuksille. Vasta vuonna 1992, 21 vuotta toiminnan aloittamisesta, vesioikeus rajoitti laitoksen fosforipäästön olemaan 460 kg/a. Näin siksi, että laitoksen toiminnasta aiheutuneen kuormituksen todettiin olleen ennakoitua suurempi ja kuormituksen vaikutukset vesistössä haitallisemmat, kun edellytetty ja siten aiheutettu vesistön tilaa heikentävä olosuhteiden muutos. Edelleen vesioikeuden päätöksellä vuonna 1998 laitoksen aiheuttama fosforipäästö rajoitettiin olemaan enintään 400 kg/a.

Laitoksen turvesuodattimien puhdistavaa vaikutusta ja lietetaskujen tyhjentämisen tehokkuutta epäiltiin jo varhain, koska käytetty tekniikka ei varsinaisesti puhdistanut jätevetä, vaan ainoastaan suodatti osan kiintoaineesta. Oli huolta myös lupaehtojen noudattamisen tarkkuudesta ja valvonnan pitävyydestä. Joutsalaiset ranta-asukkaat saivat todeta, että veden laatu oli edelleen huono ja karvalehti kukoisti, peittäen aika ajoin suuren osan Myllylahtea ja Joutsansalmea. Eräissä mielipiteissä vettä kuvattiin sumeilematta kalakeitoksi. Kunnan puoleen käännyttiin tavan takaa kansalaismielipiteen kuuluvuuden parantamiseksi.

Alkutahtdit

Joutsansalmi-yhdistyksen alkukaiut saatiin jo vuonna 2000. Laadittiin kansalaisadressi, minkä liki 80 joutsalaista allekirjoitti. Adressissa ilmaistiin kasvava huoli kalanviljelylaitoksen alapuolisen vesistön erittäin huonosta kunnosta ja vaadittiin toimenpiteitä asian korjaamiseksi. Saman huolen ilmaisivat kalastajat ja kalastuskunnat. Runsastunut vesikasvillisuus ja etenkin uutena tulokkaana karvalehti esti tehokkaasti sekä veneilyä että vaelluskalojen nousua. Vesiluvan perusteluissakin todettiin veden laadun huonontuneen. Joutsan kunta oli jo tuolloin syystäkin huolissaan. Lupamenettely kiihdytti mieliä, varsinkin kun velvollisuudentuntoiset ja aidosti etujaan puolustavat kuntalaiset joutuivat muodollisuuksien ja ammattijuristien pariin täysin amatööriohjalta ja tuntematta kaikkia lupa- ja valitusprosessin menettelytapoja. Kuntalaisten huolenilmaisut ja asian julkinen käsittely johtivat viimein ranta-asukkaiden toivoman yhteistyökokouksen järjestämiseen kunnanvirastossa 9.9.2000.

Tilaisuuden aluksi kutsutut ranta-asukkaat, kunnan virkailijat ja ympäristökeskuksen viranomaiset kävivät toteamassa vedensisäisen biomassan täyttämän alueen kalalaitoksen purkuaukon alapuolisessa vedessä. Vastaavaa kasvia, mikä sittemmin paljastui karvalehdeksi, ei esiintynyt purkuaukon yläpuolisessa vesistössä. Kunnanjohtaja Kyösti Uosukainen oli kuvannut vesikasvustoa, mikä oli samantapaista ja saman laajuinen esiintymä kuin mitä Joutsan Seutu oli esitellyt artikkelissaan. Tilaisuudessa ranta-asukkaiden edustajana Pentti Honkasalo esitteli kuvien kanssa omia havaintojaan. Kunnanjohtaja antoi ympäristö/terveystarkastaja Jorma Liukkoselle tehtäväksi kirjoittaa kokouksesta muistio todeten, että asianomainen ei juurikaan pääse laituriltaan veteen vahvan vesikasvuston vuoksi. Jouko Lehtonen laati tilaisuudesta yksityiskohtaisen muistion.

Vuosituhanen vaihteen pyrkimykset kerätä karvalehteä soutuveneillä ja myöhemmin myös erilaisilla nostolaitteilla oli kunniakasta kansalaistoimintaa mutta samalla hieman surkuhupaisaa, kun sittemmin karvalehti opittiin tuntemaan katkenneista kasvinosista lisääntyvänä irtokeijujana, mikä kelluu ja taas painuu pohjaan ravinteisuuden ja vuodenaikojen mukaan. Ja ravinteisuuttahan oli riittävästi vesikasvien kukoistaa. Nyt ympäristökeskuksen asiantuntijatkin alkoivat suhtautua ongelmaan entistä vakavammin. Oivallettiin, että ainoa keino vähentää karvalehteä on alentaa veden korkeaa ravinteisuutta eli pienentää fosforin määrää vesistöön laskettavassa jätevedessä. Hyvin laajalti eläteltiin toiveita siitä, että uusissa kalanviljelylaitoksen toimiluvan ehdoissa tämä välttämätön ehto toteutuisi. Kaikkiaan laaja huolestuneisuus saattoi vaikuttaa myös kalalaitoksen toimintatapaan pyrkiä noudattamaan lupaehtojen rajoituksia.

Vaikka Joutsan kalanviljelylaitoksen vanhentunut tekniikka jäteveden käsittelyssä ja sen suodattamisessa oli jo varhain todettu ongelmalliseksi, Itä-Suomen Ympäristökeskus katsoi vielä vuonna 2004 toiminnan vastaavan parhaan käyttökelpoisen tekniikan vaatimusta. Se samalla alleviivasi, että toiminnasta ei saa aiheutua terveyshaittaa, tai merkittävää muuta ympäristön pilaantumista.

Vuoden 2004 ympäristöluvassa laitoksen aiheuttama fosforipäästö sai olla enintään 330 kg/a. Raportointia ja seuranta tiivistettiin, mutta sallittu fosforikuorma oli edelleen korkeampi kuin mitä oli paikkakunnalla ja asiantuntijoiden lausunnoissa edellytettiin.

Ympäristökeskus, K-S:n TE-Keskus, Joutsan seudun terveydenhuollon kuntayhtymä, Joutsan kunta, Suonteen kalastusalue ja Joutsan osakaskunta esittivät lausunnoissaan, että fosforipäästön tulee olla vielä pienempi, enintään 300 kg/a. Monet yksityiset muistuttajat edellyttivät, että päästöjä tulee pienentää huomattavasti enemmän.

Valitusten jälkeen Vaasan hallinto-oikeus vahvisti 30.8.2006 uuden ympäristöluvan ehdot Joutsan Myllykosken kalankasvatuslaitoksen toiminnalle. Ranta-asukkaiden hallinto-oikeudelle toimittamat tiedot toiminnan terveys- ja ympäristövaikutuksista sekä kalatalouden ja vesillä liikkumisen haitoista olivat osaltaan vaikuttamassa oikeuden ja viranomaisvalvonnan linjauksiin. Vaikka jäteveden suurinta mahdollista fosforikuormaa ei pienennettykään, valvontaa ja seurantaa tiukennettiin. Päätöksen perusteluista on luettavista entistä painokkaampi huoli ja muistutus lain ja lupaehtojen noudattamisen tärkeydestä.

Vuoden 2006 ympäristöluvassa edellytetään, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa, merkittävää muuta ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa, maaperän tai pohjaveden pilaantumista, erityistä luonnonolosuhteiden huonontumista, vedenhankinnan tai yleiseltä kannalta tärkeän muun käyttömahdollisuuden vaarantumista toiminnan vaikutusalueella eikä eräistä naapuruussuhteista annetussa laissa tarkoitettua kohtuutonta räsitusta.

Tuore kunnanjohtaja Harri Nissinen kirjoitti elokuussa 2007 blogissaan:

"Joutsansalmea vaivannut karvalehtiongelma on lämpimien säiden myötä putkahtanut taas esille. Kävin itse tutustumassa tilanteeseen ja ongelman ratkaisemiseen suhtaudutaan kunnassa kaikella vakavuudella. Olemme yhteydessä ympäristökeskukseen ja pohdimme myös muita vaikutusmahdollisuuksia. Joutsansalmen Myllylahti on upeaa aluetta lähellä kunnan keskustaa ja vesistön puhtaus on tärkeää koko kunnalle."

Yhdistyksen perustaminen

Joutsansalmi-yhdistyksen perustamisen konkreettiset toimet saivat alkunsa tammikuussa 2008 allekirjoitetusta uudesta kunnallis- ja kansalaisaloitteesta, jossa suuri joukko huolestuneita kunnan asukkaita edellytti, että kunta kutsuisi koolle keskustelemaan ja suunnittelevan sekä samalla päätösluonnokseen tähtäävän asianomistajafoorumin Myllylahden, Joutsansalmen ja Jääsjärven vesistön suojelemiseksi. Kansalaisaloite ja monet yhteydenotot johtivat viimein laajan kansalaiskeskustelun organisoimiseen, kun kunta kutsui asiasta kiinnostuneet yleisötilaisuuden valtuustosalin huhtikuussa 2008, asiasta kuulemaan ja keskustelemaan. Tilaisuuteen osallistui yli 50 henkeä ja keskustelu alkoi sivuta yhä useammin tarvittavia toimenpiteistä Joutsansalmen fosforiravinteisuuden vähentämiseksi. Asia oli kypsä vietäväksi eteenpäin uudella konseptilla. Päätettiin perustaa Joutsansalmen vesisasioihin paneutuva kansalaisfoorumi-muotoinen yhdistys. Kansalaisfoorumin kannanotosta 24. syyskuuta 2008 tulikin seuravana vuonna rekisteröidyn yhdistyksen toiminnan ydinajatus.

Myllylahden-Joutsansalmen kansalaisfoorumin ensimmäinen julkinen kokous pidettiin 13. elokuuta 2008. Keskeinen asiakohda oli foorumin kannanoton valmistelu, mikä sitten valmistuikin seuraavaan foorumin kokoukseen 24 syyskuuta 2008. Jouko T. Lehtonen, Erkki Oksanen, Eija Lehtimäki, Taisto Kuitunen ja Pekka Patosaari olivat valmistelemissa kokousta ja foorumin toiminnan käynnistämistä. Paikalle saatiin nyt jo kymmenittäin

kiinnostuneita ja aktiivisia tulevia yhdistyksen jäseniä. Aikaisemmin mainitusta kannanotosta tuli seuravana vuonna rekisteröidyn yhdistyksen toiminnan ydinajatus. Yhdistyksen puheenjohtajina ovat toimineet Sampo Viro, Taisto Kuitunen, Pekka Patosaari, Erkki Oksanen ja Taisto Lepistö. Yhdistyksen ensimmäinen sihteeri oli Eija Lehtimäki ja nyttemmin Liisa Rönkä. Muita keskeisiä vaikuttajia yhdistyksen toiminnassa ovat olleet Tapio Ruohtula, Antero Suni, Heikki Olkkonen, Rauno Ahola, Mikko Oksanen, Jari Partanen, Simo Avikainen sekä kaikki hallitusten jäsenet, sihteerit ja rahastonhoitajat vuosien ajan.

Useimmissa yhdistyksen kokouksissa on ollut alustajana arvovaltainen puhuja. Vuonna 2009 ensin kesäkuussa Suonteen kalastusalueen toiminnanjohtaja Alpo Puranen ja sitten talvella 2010 entinen ministeri ja kansanedustaja Iiro Viinanen. Keväällä 2010 saimme vieraaksemme maakunnan keskeisen virkamiehen puhumaan vesien suunnitelmallisesta hoidosta ja suojelusta. Pääalustuksen piti yli-insinööri Ansa Selänne, Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta.

Jätevesikuorma vähenee

Myös viranomaisten ja oikeuslaitoksen tulkinta on pikkuhiljaa muuttunut tullessa nykyiseen toiminnan luvan ehtoja kuvaavaan Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviranomaisen päätökseen 25.11.2011, sekä lopulta Vaasan hallinto-oikeuden kantaan vuodelta 2012 koskien viimeisintä ympäristölupaa. Sen perusteluissa todetaan: "Kalankasvatustiloksen päästöt heikentävät alapuolisen vesialueen veden laatua ja edesauttavat vesikasvillisuuden kasvua laitoksen alapuolisessa Myllylahdessa. Myllylahteen tuleva kokonaiskuormitus ylittää vesistön sietokyvyn, ja kalankasvatustiloksen osuus kuormituksesta on ajoittain suuri. Kuormituksen ylittäessä vesistön sietokyvyn on vaarana, että vesistön ekologinen tila heikkenee nykyisestä." ja edelleen: "Myllykosken kalankasvatustiloksen lietteen nykyiset poistojärjestelyt eivät täytä vaatimusta parhaan käyttökelpoisen tekniikan (BAT) käytöstä päästöjen rajoittamiseksi. Siksi tarkistamishakemukseen on sisällytettävä suunnitelma päästöjen vähentämistoimenpiteiksi ja suunnitelma koskien jatkuvatoimista lietteen poistoa."

Lainsäädäntö on sittemmin muuttunut, ja uuden ympäristöluvan hakuprosessin sijaan toimintaa kontrolloidaan valvonnalla, mistä on ensisijainen vastuu ELY-keskuksilla.

Yhdistyksen vakiintumisen vuodet

Vuosina 2011-2017 yhdistyksen toiminta vakiintui ja sen keskeisiksi toimintamuodoiksi tulivat Joutsansalmen ja koko Suonteen vesistön ja Jääsjärven ympäristön tilan ja vesistövaikutusten seuranta ja siihen liittyvä yhteistyö viranomaisten, kunnan ja kalastusalueen toimijoiden kanssa. Tätä varten yhdistys perusti ensin systemaattisen silmävaraisen havainnoinnin ryhmän ja sittemmin myös ns. arviointi- ja raportointiryhmän. Molemmissa olivat keskeisissä rooleissa Heikki Olkkonen, Erkki Oksanen ja Jouko Lehtonen.

Muutamien hälyttävien vesinäytelöydösten jälkeen neuvotteluissa kunnan teknisen osaston kanssa sovittiin viranomaisten hyväksymästä näyttötoiminnasta, missä kunnan viranomaisen toimisi näyttötoiminnan johtajana. Yhdistys on tarjonnut kaikkea mahdollista teknistä apua tuohon työhön, venekuljetuksista lähtien. Tämä työ jatkuu. Samoin arviointi- ja raportointiryhmän vaativa pyrkimys analysioida kaikki saatavana oleva velvoitetarkkailuun

liittyvä aineisto ja siinä yhteydessä tuotetut konsulttien raportit. Myös tämä toimintamuoto jatkuu.

Jo alussa omaksutun tavan mukaan jäsenistölle ja päättäjille on pyritty tuottamaan ajantasaista tietoa näistä havainnoista sekä säännöllisissä yhdistyksen kokouksissa, median kautta, että alati kehittyvillä kotisivuillamme. Tutustumismatkoja ja viihdettä unohtamatta. Tästä esimerkkinä vuonna 2017 järjestetty Regatta puhtaiden vesien puolesta.

Yhdistyksen ehkä suurimpana saavutuksena toistaiseksi voidaan pitää Vaasan hallinto-oikeuden vahvistamia viimeisimmän ympäristöluvan perusteluja, missä alleviivataan niitä samoja periaatteita kuin mitä yhdistys, kunta, kalastuskunnat ja Joutsan asukkaat ovat toistuvasti tuoneet esiin kannanotoissaan ja valituksissa oikeusasteisiin. Viestimme on ollut, minkä myös Vaasan hallinto-oikeus vahvisti, että laitosten jätehuollon tulee perustua parhaan käyttökelpoisen tekniikan (BAT) käyttämiseen jätevesipäästöjen rajoittamiseksi.

Vaikka Joutsansalmi-yhdistyksen kirjoihin merkitty historia on kestänyt kymmenen vuotta, niin asiallisesti sama paikallisten asukkaiden kansalaisvaikuttaminen, mikä myöhemmin johti yhdistyksen perustamiseen, on ollut vilkasta jo kymmeniä vuosia. Viime vuosina on havaittu muutosta positiiviseen suuntaan sekä Joutsansalmen vesistön ravinteisuudessa, että veden laadussa. Kalanviljelylaitoksella on siirrytty poikaskasvatukseen, ruokintaa on automatisoitu ja Kalaneuvos-konsernin ja Nordic Trout-yhtiön ympäristövastuun ulottaminen kaikkeen toimintaan on vähitellen vaikuttanut myös päästöjen pienenemiseen ja päästöjen aiheuttamiin haittoihin.

Ref: [www.joutsansalmi.com/oikeudet ja vastuut](http://www.joutsansalmi.com/oikeudet_ja_vastuut)